

УДК [37.018.43:001.891]:17.023

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v053.2025.2>**В. Є. Білогур**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1053-2716>*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри фізичного виховання
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»***В. Г. Воронкова**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0719-1546>*доктор філософських наук, професор,
завідувачка кафедри управління та адміністрування
Інженерного навчально-наукового інституту імені Ю. М. Потєбні
Запорізького національного університету***Р. І. Олексенко**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2171-514X>*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії, політології та психології
Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЛОСОФІЯ НАУКИ І МЕТОДИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»

Постановка проблеми. У сучасних умовах швидкого розвитку науки, технологій та інновацій особливого значення набуває підготовка дослідників, здатних не лише володіти спеціальними знаннями, а й мислити критично, працювати з інформацією, приймати обґрунтовані рішення. Формування професійних компетентностей майбутніх науковців вимагає не лише технічної підготовки, а й глибокого філософського осмислення природи наукового знання, його методів і меж. У цьому контексті дисципліна «Філософія науки і методи наукових досліджень» виступає важливим засобом інтеграції науково-методологічної та світоглядної складових у процесі професійного становлення дослідника. Проблема полягає у визначенні того, яким чином філософське осмислення науки та її методів сприяє трансформації професійних компетентностей дослідника та чи відповідає ця трансформація сучасним викликам науково-освітнього середовища. З огляду на це, дослідження даної проблеми має як теоретичне, так і практичне значення, адже дозволяє вдосконалити підходи до підготовки майбутніх науковців у закладах вищої освіти. Актуальність викладання дисципліни «Філософія науки і методи наукових досліджень» у тому, що вона сприяє формуванню методологічної культури, яка є одним із ключових компонентів інтелектуального розвитку здобувача вищої освіти. Дана дисципліна охоплює систему знань, умінь, навичок і ціннісних установок, що дозволяють ефективно здійснювати наукову діяльність, критично мис-

лити, аналізувати й конструювати наукові теорії, підходи та дослідницькі стратегії філософії освіти [1, с. 34]. Основні компоненти методологічної культури, що формуються під час вивчення дисципліни – розуміння онтологічних, епістемологічних і гносеологічних аспектів наукового пізнання; методологічна грамотність, націлена на опанування наукових методів (емпіричних, теоретичних, загальнонаукових і спеціальних); критичне і системне мислення, розвиток рефлексивної позиції щодо власної наукової діяльності. Методологічна культура є не лише фундаментом для якісної наукової діяльності, а й умовою формування зрілої, відповідальної, критично мислячої особистості-дослідника, яка здатна осмислювати науку як феномен культури, цивілізаційного поступу та соціального розвитку. Вона формує розуміння природи науки як специфічної форми діяльності, яка спрямована на отримання об'єктивного знання про світ. Наукова картина світу – «складно структурована цілісність, що базується на світогляді. Вона визначає цінності, їх ієрархію, парадигми наукового пізнання, допустимі способи людських дій», – зазначає О. Дзьобань [7, с. 459].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика формування професійних компетентностей дослідника в контексті вивчення філософських дисциплін, зокрема філософії науки, активно розглядається у працях сучасних науковців. Зокрема, увагу зосереджено на тому, як філософські знання формують світоглядні основи наукової діяльності, сприяють розвитку критичного

мислення, аналітичних навичок та рефлексії щодо наукових підходів (В. Андрущенко, І. Бойченко, С. Кримський, В. Табачковський та ін.). У наукових публікаціях також порушується питання інтеграції методологічних знань у структуру професійної підготовки фахівця, зокрема дослідника. Дослідники наголошують на необхідності міждисциплінарного підходу в освіті (В. Воронкова, В. Нікітенко, О. Кивлюк, Р. Олексенко), що забезпечує цілісне бачення наукового процесу та сприяє гнучкості мислення майбутніх науковців. Проблематика формування професійних компетентностей дослідника в контексті вивчення філософських дисциплін, зокрема філософії науки, активно розглядається у працях сучасних науковців. Зокрема, увагу зосереджено на тому, як філософські знання формують світоглядні основи наукової діяльності, сприяють розвитку критичного мислення, аналітичних навичок та рефлексії щодо наукових підходів (Р. Андрукайтене, В. Воронкова, О. Кивлюк, В. Нікітенко). У наукових публікаціях також порушується питання інтеграції методологічних знань у структуру професійної підготовки фахівця, зокрема дослідника. Дослідники наголошують на необхідності міждисциплінарного підходу в освіті, що забезпечує цілісне бачення наукового процесу та сприяє гнучкості мислення майбутніх науковців. Однак попри наявність значної кількості праць, проблема трансформації професійних компетентностей у процесі вивчення саме дисципліни «Філософія науки і методи наукових досліджень» залишається недостатньо вивченою. Водночас відсутність узагальнених підходів до інтеграції філософсько-наукового знання у професійну підготовку дослідника обумовлює актуальність подальших розвідок у цьому напрямі. Ми орієнтуємось на авторське дослідження В. Білогур, Р. Олексенко «Філософія науки і трансформація наукових методів у XXI столітті» [3, с. 176–184].

Метою статті є виявлення впливу вивчення дисципліни «Філософія науки і методи наукових досліджень» на формування професійних компетентностей сучасного фахівця, а також дослідити, яким чином ці компетентності трансформуються під впливом філософських знань, методологічних підходів і розвитку критичного мислення у контексті сучасної наукової діяльності. Особлива увага приділяється ролі міждисциплінарного підходу у забезпеченні цілісного розуміння наукової проблематики, а також здатності дослідника адаптуватися до змінних умов наукового пошуку та професійного середовища.

Об'єкт дослідження: формування професійних компетентностей майбутнього фахівця як соціальний феномен, що реалізується у процесі оволодіння дисципліною «Філософія науки і методи наукових досліджень».

Предмет дослідження: модель формування професійних компетентностей майбутнього фахівця у процесі вивчення дисципліни «Філософія науки і методи наукових досліджень».

Виклад основного матеріалу дослідження. «Філософія науки і методи наукових досліджень» – це навчальна дисципліна, що розкриває світоглядні, методологічні та логіко-гносеологічні засади наукового пізнання. Вона формує розуміння природи науки як специфічної форми діяльності, яка спрямована на отримання об'єктивного знання про світ, а також знайомить з основними методами, етапами та логікою наукових досліджень. «Філософія науки і методи наукових досліджень» досліджує природу наукового знання, його істинність, структуру, розвиток і значення для суспільства; аналізує наукові революції, зміну парадигм (за Т. Куном), етапи історії науки; формує уявлення про взаємозв'язок між наукою, культурою, технікою та мораллю в європейському контексті [2].

Дисципліна «Філософія науки і методи наукових досліджень» включає аналіз методів наукових досліджень, що включають загальнонаукові та спеціальні методи, які використовуються у процесі наукового пізнання (аналіз, синтез, індукція, дедукція, моделювання, формалізація тощо); розглядає структуру наукового дослідження, в основі якого постановка проблеми, формулювання гіпотези, вибір методів, збір та інтерпретація даних; формує наукове мислення: розвиває вміння бачити проблему, логічно мислити, аргументувати; забезпечує **методологічну культуру**, допомагає грамотно організувати наукову роботу та уникати логічних помилок; сприяє світоглядній орієнтації: дозволяє зрозуміти роль науки в житті людини та суспільства, усвідомити етичну відповідальність науковця; інтегрує знання з різних наук на основі філософського аналізу; стимулює розвиток когнітивних засад освітніх стратегій [8, с. 134–145].

Дисципліна «Філософія науки і методи наукових досліджень» є фундаментальною для формування *культури наукового пізнання*. Вона не лише розвиває навички дослідницької роботи, а й поглиблює розуміння сутності наукової діяльності, її місця у сучасному світі, викликів і ціннісних орієнтирів науки майбутнього. Формування професійних компетентностей у процесі вивчення дисципліни «Філософія науки і методи наукових досліджень» відіграє важливу роль у підготовці висококваліфікованих фахівців. Дисципліна «Філософія науки і методи наукових досліджень» – це фундаментальний курс, який допомагає студентам зрозуміти глибинну суть науки, її логіку, цінності та методи, що використовуються в науковому пізнанні філософії науки [7]. На цьому етапі студент опановує не лише теоретичні

знання, а й практичні навички, що необхідні для здійснення наукової діяльності. Дисципліна «Філософія науки і методи наукових досліджень» вивчає основи організації, принципи, методи та логіку наукового дослідження. Вона є ключовою у формуванні наукового світогляду та аналітичного мислення майбутніх фахівців і формує вміння самостійно організовувати дослідницьку діяльність, розв'язувати наукові завдання та готувати обґрунтовані висновки наукового аналізу [9].

Визначимо ключові *компетентності*, які формуються у межах цієї дисципліни у контексті парадигмальних змін:

1. Загальнокультурні компетентності формують здатність студента діяти з позицій етики, культури мислення, толерантності. Вони включають розуміння сутності наукового пізнання як складового елементу культури; розвиток логічного, критичного та абстрактного мислення, в основі якого вміння логічно мислити; поважати інші погляди; приймати зважені рішення; формувати власну наукову позицію в контексті загальнолюдських цінностей. В її основі **загальнонаукові компетентності, які включають** базові знання про науку як систему, до яких входить: опанування основних методів наукового дослідження; здатність аналізувати, синтезувати, систематизувати наукову інформацію; формування навичок постановки наукових проблем та гіпотез. знання методів наукового пізнання (індукція, дедукція, моделювання тощо); розуміння структури наукових досліджень; здатність працювати з теоріями, гіпотезами, фактами. Це здатність студента діяти з позицій етики, культури мислення, толерантності. Вони включають: вміння логічно мислити; поважати інші погляди; приймати зважені рішення; формувати власну наукову позицію в контексті загальнолюдських цінностей. Загальнокультурні компетентності у процесі викладання філософії реалізуються як цілісний елемент формування світогляду, ціннісних орієнтирів, етичної самосвідомості та критичного мислення особистості [10, с. 146–162]. Перш за все це формування світоглядної позиції, тому що філософія як дисципліна знайомить студентів з основними концепціями буття, пізнання, істини, моралі, свободи, справедливості тощо; студенти вчаться осмислювати місце людини у світі, аналізувати культурні й соціальні явища з філософської точки зору. В основі формування професійних компетентностей даної дисципліни – **розвиток критичного та аналітичного мислення, що розвиває** здатність до логічного мислення, аналізу аргументів, постановки запитань та обґрунтування власної позиції. Це сприяє усвідомленому прийняттю рішень та формуванню автономного мислення. Викладання філософії науки і методів наукових досліджень сприяє реалізації загальнокультур-

них компетентностей через глибоке осмислення культурної спадщини, розвиток етичного мислення, критичної рефлексії та діалогу. Це сприяє формуванню цінностей нового покоління в умовах суспільних змін [14, с. 68–72].

2. Інструментальні компетентності включають вміння користуватись інструментами наукової роботи, включаючи пошук та аналіз наукових джерел; робота з науковими джерелами, володіння інформаційно-комунікаційними технологіями; навички оформлення наукових текстів згідно зі стандартами; використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у дослідженнях. Інструментальні компетентності – це ті вміння та знання, які допомагають використовувати практичні інструменти й засоби для навчання, досліджень і професійної діяльності. Вони є основою для виконання аналітичних і творчих завдань, а також для адаптації до нових умов. Інструментальні компетентності включають: знання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), вміння користуватися комп'ютером, офісними програмами (Word, Excel, PowerPoint), робота з онлайн-базами даних, науковими пошуковими системами (Google Scholar, Scopus тощо), навички дистанційної роботи (Zoom, Moodle, Google Workspace тощо). Навички пошуку та аналізу інформації включають вміння знаходити достовірні джерела, критичне оцінювання інформації, вміння відокремлювати факти від думок. Комунікативні інструменти включають вміння чітко й логічно формулювати думки в усній та письмовій формах, написання наукових текстів, ділових листів, знання вимог до написання наукових робіт, цитування, складання бібліографії, використання академічних стандартів (APA, MLA, ДСТУ тощо); аналітичні інструменти – побудова графіків, таблиць, діаграм для візуалізації даних. Інструментальні компетентності допомагають ефективно реалізувати знання на практиці, адаптуватися до нових викликів і бути конкурентоспроможним у професійному середовищі в умовах цивілізаційних розломів [11, с. 4–11].

3. Професійно-практичні компетентності – це практична готовність фахівця до професійної діяльності, що включає: здатність застосовувати теоретичні знання на практиці; володіння сучасними методами та інструментами роботи; уміння вирішувати професійні проблеми у реальних умовах; дотримання професійної етики та стандартів; комунікаційні навички, робота в команді, відповідальність. Для майбутнього дослідника професійно-практичні компетентності включають вміння проводити наукові експерименти, аналізувати результати, оформлювати наукові роботи, дотримуватись норм академічної доброчесності, презентувати результати дослідження. включають здатність застосовувати наукові знання у професійній

діяльності, вміти застосувати методологічні підходи до розв'язання практичних завдань. Професійно-практичні компетентності – це сукупність знань, умінь, навичок і особистісних якостей, які забезпечують здатність людини ефективно виконувати професійні завдання у практичній діяльності за своєю спеціальністю [12, с. 76–87].

4. Комунікативні компетентності включають вміння ефективно спілкуватися у науковому середовищі, включаючи усне й письмове представлення результатів; участь у дискусіях, конференціях; вміння працювати в команді над науковими проектами; вміння аргументовано викладати результати досліджень у письмовій та усній формі; здатність до міждисциплінарного діалогу у науковому середовищі. Ці компетентності є основою для успішного дослідника, викладача, аналітика чи будь-якого іншого фахівця, який працює з інформацією. Вони є фундаментом для подальшого наукового зростання, а також для професійної діяльності у сфері освіти, науки, інновацій та управління та включає корисний контент для самонавчання. Комунікативні компетентності у контексті дисципліни «Філософія науки і методи наукових досліджень» формуються як невід'ємна складова професійного становлення дослідника. Вони охоплюють здатність ефективно передавати наукову інформацію, аргументувати власну позицію, брати участь у наукових дискусіях, а також формулювати висновки відповідно до норм академічного стилю. Вивчення філософії науки сприяє глибшому розумінню логіки наукової комунікації, етики мовлення та особливостей діалогу в науковому середовищі. Таким чином, комунікативні компетентності забезпечують інтеграцію дослідника у професійне середовище у контексті мовної ідентичності у сучасному комунікативному середовищі [4, с. 156–170].

Транскультурна компетентність – це здатність ефективно взаємодіяти з представниками різних культур, розуміти, інтерпретувати та поважати відмінності в менталітеті, світогляді, традиціях і способах мислення. У контексті вивчення дисципліни «Філософія науки і методи наукових досліджень» транскультурна компетентність набуває особливого значення, оскільки: наука є глобальним явищем, де комунікація між дослідниками різних країн і культур є необхідною умовою продуктивної діяльності; філософське осмислення науки допомагає усвідомити культурну зумовленість наукових парадигм, методів і підходів; міждисциплінарність часто включає міжкультурні знання, що підвищує здатність до адаптації у міжнародному науковому середовищі. Транскультурна компетентність включає: відкритість до іншокультурного досвіду; толерантність і повагу до іншої точки зору; здатність вести діалог на основі міжкультурного порозуміння; вміння

працювати в багатокультурних дослідницьких командах. Транскультурна компетентність є важливим компонентом загальної професійної підготовки сучасного дослідника, особливо в умовах глобалізації наукового простору. Вона передбачає не лише обізнаність щодо культурних відмінностей, а й здатність інтегрувати ці знання у свою професійну діяльність, налагоджувати ефективну міжкультурну комунікацію, уникати стереотипів та упереджень [13, с. 138–154].

Характеристика транскультурної компетентності включає кілька ключових складових: 1) когнітивний компонент – знання про інші культури, традиції, соціальні норми, мову, етикет, цінності; 2) афективний компонент – відкрите, толерантне ставлення до різноманіття культур, емоційна чутливість, емпатія; 3) поведінковий компонент – здатність адаптувати свою поведінку в різнокультурному середовищі, ефективно спілкуватися та працювати в міжнародних командах. У контексті дисципліни «Філософія науки і методи наукових досліджень» транскультурна компетентність формується через: осмислення універсальних та культурно-специфічних рис наукового мислення; аналіз світоглядних основ різних наукових традицій (західної, східної, пострадянської тощо); розвиток здатності до діалогу в умовах культурного та методологічного плюралізму. Таким чином, транскультурна компетентність не лише збагачує професійний інструментарій дослідника, а й сприяє його інтеграції в глобальну наукову спільноту. Л. Горбунова вважає, що транскультурна компетентність – це освітній шлях до глобальної культури миру [6, с. 141–167].

Методологічна культура – це сукупність знань, умінь, навичок, цінностей і установок, що забезпечують усвідомлене, критичне, системне та відповідальне здійснення науково-пізнавальної діяльності, формуючи здатність до філософської рефлексії, креативного мислення, обґрунтованої комунікації, міждисциплінарного підходу та академічної доброчесності, і тим самим сприяє інтелектуальному розвитку особистості та її науковій автономії. Методологічна культура – це філософсько-наукова основа інтелектуального розвитку особистості, що дозволяє не лише знати, але й мислити усвідомлено, творчо й відповідально, сприяючи формуванню зрілої наукової і громадянської позиції. Методологічна культура – це сукупність знань, умінь, навичок, цінностей і установок, що забезпечують цілісне, системне, критичне й усвідомлене здійснення пізнавальної та науково-дослідницької діяльності, включаючи аналіз онтологічних, метафізичних, аксіологічних аспектів [15, с. 60–64]. Вона визначає якість мислення, здатність до аналізу, вміння обирати адекватні методи пізнання і етичну відповідальність дослідника. Методологічна культура включає розуміння

різних типів методів: емпіричних, теоретичних, загальнонаукових, спеціальних, усвідомлення принципів наукової раціональності, об'єктивності, верифікації, фальсифікації (за К. Поппером). Уміння мислити системно і критично – це об'єктивний аналіз проблем з різних точок зору, побудова логічно зв'язаних міркувань, пошук взаємозв'язків між явищами. Значення методологічної культури у тому, що вона формує розумну автономію дослідника, підвищує ефективність наукової діяльності, забезпечує інтердисциплінарний підхід, є основою для академічної доброчесності.

Філософська рефлексія – це глибоке критичне осмислення людиною власного досвіду, знань, дій, цінностей та сенсів, що дозволяє усвідомити їхні підстави, суперечності та можливості для подальшого розвитку поступу сучасних ідей [16]. У філософській рефлексії людина не просто аналізує явища, а ставить під сумнів їхню природу, запитує про джерела, мету та межі знання, свободи, буття й істини. Вона є ключовим інструментом самопізнання, світоглядної орієнтації та формування критичного мислення. Філософська рефлексія включає здатність осмислювати не лише «як», але й «навіщо», «для чого» і «з якими наслідками», що включає розуміння етичних та соціальних вимірів наукової діяльності. Філософська рефлексія – це не просто роздуми чи самоаналіз, а особливий тип мислення, що має метафізичний і критичний характер, базуючись на інтелекті як визначального тренду розвитку науки, суспільства, людини [17, с. 72–81].

Основні риси філософської рефлексії: 1) критичність – ставить під сумнів навіть очевидне. Це не довіра до готових відповідей, а прагнення перевірити їхню глибину. 2) Методологічність – рефлексія дозволяє не лише бачити зміст знань, а й розуміти, як саме ці знання здобуваються. 3) Спрямованість на цінності – вона стосується таких понять, як сенс, свобода, відповідальність, добро і зло, розвиток особистості. 4) Світоглядність – філософська рефлексія дозволяє людині сформулювати власний цілісний погляд на світ і своє місце в ньому. 5) Самопізнання – розкриває глибини людського «Я», внутрішнього світу, розуміння себе як суб'єкта мислення та дії. Філософська рефлексія – це не просто роздуми чи самоаналіз, а особливий тип мислення, що має метафізичний і критичний характер. Вона виникає тоді, коли людина замислюється не лише над тим, що є, а й над тим, чому воно таке, чи могло б бути інакше, що є істинним, добрим, справедливим. Філософська рефлексія включає глибинне осмислення буття, свідомий акт повернення мислення на самого себе, що дозволяє не просто пізнати світ, а осмислити умови, обмеження й сенси самого пізнання [18, с. 135–143]. Це спосіб усвідом-

лення людиною власної екзистенційної позиції: Хто я є? Чому я існую саме так? Чого я прагну? На відміну від звичайного мислення, яке спрямоване на розв'язання практичних завдань, філософська рефлексія «знімає покриви звичного» – вона відкриває глибші шари реальності, запитує про фундаментальні підвалини знання, моралі, краси, віри, справедливості. Основні риси філософської рефлексії: 1) Критичність – ставить під сумнів навіть очевидне. Це не довіра до готових відповідей, а прагнення перевірити їхню глибину. 2) Методологічність – рефлексія дозволяє не лише бачити зміст знань, а й розуміти, як саме ці знання здобуваються. 3) Спрямованість на цінності – вона стосується таких понять, як сенс, свобода, відповідальність, добро і зло, розвиток особистості. 4) Світоглядність – філософська рефлексія дозволяє людині сформулювати власний цілісний погляд на світ і своє місце в ньому. 5) Самопізнання – розкриває глибини людського «Я», внутрішнього світу, розуміння себе як суб'єкта мислення та дії. Наприклад, у філософській рефлексії над штучним інтелектом ми не просто аналізуємо його технічні характеристики, а запитуємо: Чи може машина мислити як людина? Чи втрачаємо ми частину людяності, делегуючи свідомість алгоритмам? Як це змінює уявлення про свободу, відповідальність, працю? [19].

Критичне мислення – це здатність людини усвідомлено, логічно, аргументовано й незалежно оцінювати інформацію, формулювати обґрунтовані судження, розрізняти факти і припущення, виявляти маніпуляції та ухвалювати зважені рішення. У філософському вимірі критичне мислення – це форма рефлексивного мислення, що походить від традицій античної діалектики (Сократ, Платон, Аристотель) і продовжується в епоху Просвітництва (Кант, Декарт, Руссо). Воно передбачає: 1) Сумнів як вихідна точка, в основі якої критичне мислення починається з питання та підозри: Чи правда це? Звідки ця інформація? У цьому сенсі воно включає сумнів: «*Cogito, ergo sum*». 2) Раціональність і логіка, у контексті яких критичне мислення вимагає логічної побудови міркувань, доказів, причинно-наслідкових зв'язків, воно не спирається лише на емоції, віру чи авторитет. 3) автономність мислення, так як людина, яка мислить критично, не покладається сліпо на чужу думку. Це – акт свободи, в основі якого здатність бути суб'єктом власного судження, а не пасивним споживачем інформації. 4) Етика мислення, яка включає критичне мислення, це не лише розумова здатність, але й етичне зобов'язання бути чесним у пошуках істини, відкритим до інших позицій, здатним визнавати помилки. Критичне мислення є ключовою компетентністю цифрової доби. У світі, де домінують фейки, алгоритми формують інформаційні бульбашки, а дані постійно мані-

пулюються, критичне мислення стає гарантом свободи і гідності людини [20]. Критичне мислення – це здатність людини мислити незалежно, логічно, рефлексивно та етично. У філософському сенсі – це не просто інтелектуальна навичка, а вияв свободи духу та відповідальності за пізнання. В умовах Четвертої промислової революції воно стає не лише інструментом захисту від дезінформації, а й умовою формування цифрового гуманізму.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків. Дисципліна «Філософія науки і методи наукових досліджень» є важливим компонентом професійної підготовки здобувачів вищої освіти, оскільки забезпечує формування ключових наукових, методологічних та етичних компетентностей. Вивчення філософських основ науки сприяє розвитку критичного мислення, уміння аналізувати наукові теорії, оцінювати обґрунтованість знань і застосовувати методологію наукового дослідження у професійній діяльності. Міждисциплінарний підхід у процесі навчання дозволяє студентам поєднувати теоретичні знання з практичними навичками, інтегруючи ідеї з різних наукових галузей для всебічного аналізу проблем. Сформовані професійні компетентності забезпечують готовність майбутніх фахівців до самостійної науково-дослідної роботи, підвищують їхню конкурентоспроможність на ринку праці та сприяють успішній реалізації в науково-освітній сфері. Дисципліна «Філософія науки і методи наукових досліджень» має важливе **теоретичне значення**, оскільки забезпечує ґрунтовне розуміння природи наукового знання, його логічної структури, етапів розвитку, а також філософських основ, на яких базується сучасна наука. Вивчення цієї дисципліни сприяє формуванню цілісної наукової картини світу, розвитку аналітичного мислення, навичок логічної аргументації та рефлексії щодо процесу пізнання. Теоретичні знання, здобуті в процесі вивчення курсу, дозволяють студентам краще орієнтуватися в методології досліджень, у філософському аналізі понять істини, обґрунтування, теорії та експерименту. З погляду **практичного значення**, дисципліна є ключовою для розвитку у студентів дослідницьких компетентностей: постановки наукових проблем, вибору адекватних методів дослідження, формулювання гіпотез, інтерпретації результатів, підготовки наукових публікацій. Вона також готує майбутніх науковців до етичних викликів, що постають у процесі дослідницької діяльності, навчає відповідального ставлення до наукової праці, принципів академічної доброчесності та відкритості. Дисципліна «Філософія науки і методи наукових досліджень» є важливою ланкою в системі професійної підготовки, яка поєднує світоглядні, методологічні та прикладні компоненти, необхідні для успішної реалізації себе в науці.

Література

1. Базалук О. А. Філософія освіти в світлі нової космологічної концепції: Підручник. / О.А. Базалук. Київ : Кондор, 2010. 458 с.
2. Клепко С. Ф. Філософія освіти в європейському контексті. Полтава: ПОІППО, 2006. 328 с.
3. Білогур В., Олексенко Р. Філософія науки і трансформація наукових методів у XXI столітті. Humanities studies: Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia: Publishing house "Helvetica", 2025. 22 (99). Р. 176–184.
4. Воронкова В. Г. Мовна ідентичність в сучасному комунікативному середовищі: виклики і перспективи цифрового розвитку. Scientific explorations and practical achievements of the period of global challenges : collective monograph / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS Publishing Services, 2024. 239 p. С. 156–170.
5. Воронкова В., Нікітенко В., Кивлюк О. Цифрова освіта у добу штучного інтелекту: філософські аспекти суспільних змін. Theoretical and practical research in 2024 : collective monograph / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS Publishing Services, 2024. С. 127–136.
6. Горбунова Л. Транскультурна компетентність: освітній шлях до глобальної культури миру. *Філософія освіти*. 2014. № 2. С. 141–167.
7. Дзьобань О. П. Філософія науки: підручник ДНУ «Ін-т інформації, безпеки і права Нац. Академії прав. наук України». Київ; Одеса : Фенікс, 2024. 516 с.
8. Добронравова І. Когнітивні засади освітніх стратегій. *Philosophy of Education, Філософія освіти. Науковий журнал*. 2018. Т. 23. № 2. Київ, 2018. С. 134–145.
9. Дольська О. О. Опис та характер інтелектуально-когнітивної технології як методологічної опції наукового аналізу. Багатовимірність людини та культури у сучасних філософських ландшафтах: монографія / Дольська О.О., Годзь Н.Б., Городиська О.М. та інші. Харків : видавництво Іванченка І.С., 2021. С. 7–47.
10. Дольська О. Парадигмальні зміни у сучасній філософії освіти. *Philosophy of Education, Філософія освіти. Науковий журнал*. 2018. Т. 23. № 2. Інститут вищої освіти НАПН України, НПУ ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2018. С. 146–162.
11. Дольська О. О., Дишкант Т. М. Пошуки місії університету в умовах цивілізаційних розломів. Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Сер. : Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. *Bulletin of the National Technical University "KhPI". Ser. : Actual problems of Ukrainian society development* : зб. наук. пр. Харків : НТУ «ХПІ», 2022. № 1. С. 4–11. doi: <https://doi.org/10.20998/2227-6890.2022.1.01>
12. Дольська О. О., Дишкант Т. М. Ідея університету в сучасних викликах. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: філософія, філософія права, політологія, соціологія : зб. наук. пр. / редкол.: О. Г. Данильян (голова) та ін. Харків : Право, 2023. No 1 (56). С. 76–87. DOI: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.56.274316>

13. Кивлюк О. М., Воронкова В. Г., Нікітенко В. О. Філософія комунікаційної парадигми постінформаційного суспільства: виклики і перспективи розвитку. Contemporary ukrainian science: theoretical and practical achievements : collective monograph / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS Publishing Services, 2024. С. 138–154.

14. Кивлюк О.П., Воронкова В.Г. Освітні трансформації та цінності: виховання нового покоління в умовах суспільних змін. Трансформація українського суспільства в цифрову еру : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції, 22 березня 2024 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 68–72.

15. Мар'єнко В.Ю. Аксиологічна рефлексія інформаційної свідомості особистості за доби цифровізації: нові дослідницькі тенденції. V Академічні Читання пам'яті професора Г. І. Волинки: філософія, наука та освіта : науково-практична конференція (1 травня 2024 року) / за ред. : Андрущенко В. П., Русакова С. С., Гончаренко К. С. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 60–64.

16. Рюс Ж. Поступ сучасних ідей. Панорама новітньої науки. Київ. Основи. 1998. 669 с.

17. Пунченко О., Воронкова В., Андриякайтене Р. Интеллект как визначальный тренд развития личности та историчні етапи його раціональної реконструкції. Humanities studies: Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia : Publishing house "Helvetica", 2023. 17 (94). P. 72–81.

18. Пунченко О., Воронкова В., Андриякайтене Р. Интеллект как іпокрена креативної взаємодії науки та освіти. Humanities studies: Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia : Publishing house "Helvetica", 2024. 19 (96). P. 135–143.

19. Філософія основних сфер і напрямів людської життєдіяльності: Словник-довідник / З ініціативи д. соціологічних наук, проф. В.М. Пічі; за наук. ред. д. філос. наук., проф. В. Л. Петрушенка. Львів : «Новий Світ – 2000», 2022. 342 с.

20. Філософські проблеми сучасного наукового пізнання. Підручник. / Я.В. Тарароєв, О.О. Дольська, Т.М. Дишкант та ін. Харків: видавець Іванченко І.С., 2023. 350

Анотація

Белогур В. Є., Воронкова В. Г., Олексенко Р. І. Формування професійних компетентностей у процесі вивчення дисципліни «Філософія науки і методи наукових досліджень». – Стаття.

У статті розглядається значення дисципліни «Філософія науки і методи наукових досліджень» у формуванні професійних компетентностей здобувачів вищої освіти. Акцентовано увагу на інтеграції філософських знань і дослідницьких навичок, які сприяють розвитку критичного мислення, аналітичних здібностей, наукової етики та самостійної наукової діяльності. **Метою статті** є виявлення впливу вивчення дисципліни «Філософія науки і методи наукових досліджень» на формування професійних компетентностей сучасного дослідника та їх трансформацію в контексті наукової діяльності. Проблема

полягає у визначенні того, яким чином філософське осмислення науки та її методів сприяє трансформації професійних компетентностей дослідника та чи відповідає ця трансформація сучасним викликам науково-освітнього середовища. З огляду на це, дослідження даної проблеми має як теоретичне, так і практичне значення, адже дозволяє вдосконалити підходи до підготовки майбутніх науковців у закладах вищої освіти. Особлива увага приділяється міждисциплінарному підходу, що дозволяє поєднати теоретичну підготовку з практичними навичками дослідника. **Висновки.** Дисципліна «Філософія науки і методи наукових досліджень» є важливим компонентом професійної підготовки здобувачів вищої освіти, оскільки забезпечує формування ключових наукових, методологічних та етичних компетентностей. Вивчення філософських основ науки сприяє розвитку критичного мислення, уміння аналізувати наукові теорії, оцінювати обґрунтованість знань. Дисципліна «Філософія науки і методи наукових досліджень» має важливе теоретичне значення, оскільки забезпечує ґрунтовне розуміння природи наукового знання, філософських основ, на яких базується сучасна наука. Вивчення цієї дисципліни сприяє формуванню цілісної наукової картини світу, розвитку аналітичного мислення, навичок логічної аргументації та рефлексії процесу пізнання. У підсумку відмітимо, що дисципліна виступає важливим чинником професійного становлення майбутніх фахівців, сприяючи розвитку критичного мислення та методологічної культури.

Ключові слова: філософія науки, методи наукових досліджень, методологічна культура, критичне мислення, професійні компетентності.

Summary

Bilohur V. E., Voronkova V. H., Oleksenko R. I. Formation of professional competences in the process of studying the discipline "Philosophy of Science and Methods of Scientific Research". – Article.

The article deals with the importance of the discipline "Philosophy of Science and Methods of Scientific Research" in the formation of professional competencies of higher education students. Attention is focused on the integration of philosophical knowledge and research skills that contribute to the development of critical thinking, analytical skills, scientific ethics and independent scientific activity. **The purpose of the article** is to identify the impact of studying the discipline "Philosophy of Science and Research Methods" on the formation of professional competencies of a modern researcher and their transformation in the context of scientific activity. The problem is to determine how the philosophical understanding of science and its methods contributes to the transformation of the researcher's professional competencies and whether this transformation meets the current challenges of the scientific and educational environment. It allows to improve approaches to training future scientists in higher education institutions. Particular attention is paid to an interdisciplinary approach, which allows combining theoretical training with practical research skills. **Conclusions.** The discipline «Philosophy of Science

and Research Methods» is an important component of the professional training of higher education students, as it ensures the formation of key scientific, methodological and ethical competencies. The study of the philosophical foundations of science contributes to the development of critical thinking, the ability to analyze scientific theories, and assess the validity of knowledge. The discipline «Philosophy of Science and Research Methods» is of great theoretical importance, as it provides a thorough understanding of the nature of scientific knowledge, the philosophical foundations on which modern science

is based. The study of this discipline contributes to the formation of a holistic scientific picture of the world, the development of analytical thinking, skills of logical argumentation and reflection on the process of cognition. In conclusion, we note that the discipline is an important factor in the professional formation of future specialists, contributing to the development of critical thinking and methodological culture.

Key words: philosophy of science, methods of scientific research, methodological culture, critical thinking, professional competencies.